

ЛОКАЛЕН ЕКОНОМСКИ
ПЛАН ЗА РАНЛИВИ
КАТЕГОРИИ НА ГРАЃАНИ,
ПОВРАТНИЦИ И ЧЛЕНОВИ
НА НИВНИТЕ СЕМЕЈСТВА ЗА
ОПШТИНА ТЕТОВО

Оваа публикација е подготвена како дел од проектот „Пат кон отпорност и реинтеграција на ранливите семејства во заедницата “што ја спроведува конзорциум од организациите: Македонски центар за меѓународна соработка-МЦМС, Нексус – Граѓански концепт, Иницијатива за европска перспектива-ИЕП, Хоризон Цивитас и Плеиадес. Проектот е поддржан од Глобалниот фонд за ангажираност и отпорност на заедницата-ГЦЕРФ.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на авторот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на ГЦЕРФ или другите организациите што ја спроведуваат програмата.

Автор: Горан Велески

Февруари-април 2022

Содржина

Резиме	3
Методологија за изработка на локален економскиот план за ранливи категории на граѓани и реинтеграција на повратниците и членовите на нивните семејства во општина Тетово.....	5
Основни податоци за општина Тетово.....	6
Ресоцијализацијата, рехабилитацијата и реинтеграција на повратниците и на членовите на нивните семејства	9
Потреба, цел и корисници од реинтеграција	9
Економска реинтеграција – Стратешка цел и мерки	11
Идентификување на бариерите со кои се соочуваат повратниците и членовите на нивните семејства на пазарот на трудот.....	11
Кариерно насочување.....	12
Јакнење на квалификации и вештините поврзани со вработувањето	12
Субвенционирано вработување во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатие) или општествено одговорни претпријатија	14
Самовработување	14
Препораки.....	16

Локален економски план за ранливи категории на граѓани вклучително повратници и членови на нивните семејства за општина Тетово

Резиме

Враќањето на повратниците и членовите на нивните семејства бара сензитивен пристап во процесот на ресоцијализација, рехабилитација и реинтеграција затоа што станува збор за посебно ранлива категорија на граѓани на која и е потребна поддршка од мултидисциплинарен тим. По враќањето на повратниците, разузнавачките процени и полициските истраги се предуслови за одредување на потенцијалниот ризик и за тоа дали треба да има кривично гонење, па така некои од нив завршуваат во затвор, а некои поради недостиг на докази остануваат на слобода. По издржувањето на казната или во случај кога повратникот е ослободен од обвинение, се наметнува потребата од негова реинтеграција во општеството, односно во средината во која живее. За таа цел потребно е уште во затворите да се преземат чекори за индивидуален третман на ресоцијализација. Освен со повратникот, треба да се работи и со неговото семејство како би се овозможиле услови за негово прифаќање, како предуслов за успешна реинтеграција. Економската интеграција е мошне значајна, за повратникот да се почувствува како корисен член на заедницата и општеството. Односно да почувствува дека со чесна работа може достоинствено да се живее на слобода. Но за тоа да се случи потребно е најнапред да се зајакнат нивните капацитети преку обуки, доквалификации, курсеви, продолжување на образованието и слично.

Реинтеграцијата е процес преку кој повратниците и членовите на нивните семејства добиваат граѓански статус и добиваат одржливо вработување и приходи¹. Еден од условите за успешна реинтеграција е работниот третман кој треба да се реализира преку добро осмислени планови и мерки за економска (работна) реинтеграција со нивна активација на пазарот на труд, поддршка при вработувањето и следење и поддршка по нивното вработување. За обезбедување на економска интеграција на повратниците и членовите на нивните семејства, неопходно е претходно да бидат реализирани одредени активности како основни предуслови за отпочнување на процесот на интеграција, како што се: обезбедување лични документи, оценка на целокупната здравствена состојба, обезбедување на социјална и здравствена заштита, стекнување на услови за предучилишно, основно и средно образование, домување, правна помош, како и

¹ Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration standard (UN, 2006).

психолошка поддршка и социјализација. Активностите треба да се обезбедат пред да стане возможно ефективно учество во Активните политики на пазарот на трудот² и истите треба да се имплементираат пред и паралелно со процесот на активација на пазарот на трудот и вработување.

Деловните субјекти во општина Тетово се најмногубројни во трговијата на големо и мало, преработувачката индустрија, објекти за сместување и сервисни дејности со храна, градежништвото и други услужни дејности. Бариери за развој на претпријатијата се пристапот до финансии и несовпаѓање на понудата и побарувачката на работна сила. Во однос на несовпаѓање на работната сила од интервјуата со работодавачите може да се види дека нема доволен број на градежни и земјоделски работници. Исто така, постои дефицит на адекватна работна сила во туризмот и угостителството, како посебно потенциран е дефицитот на келнери и кувари.

Руралниот развој и развој на туризмот остануваат неискористени заради недостаток на квалификувана работна сила, недоволна искористеност на зимските и рекреативните центри, слабата рурална и патна инфраструктура, непостоењето на центри за развој на рурален туризам и сл. Во таа насока потребно е да се делува со цел привлекување на инвестиции во развој на туризмот и во руралните подрачја. Развојот на туризмот во општина Тетово вклучува развој на зимски туризам, развој на заштитени подрачја, развој на алтернативен туризам, унапредување на заштитата на животната средина и сл.³. Земјоделието, градежништвото, туризмот и угостителството во општина Тетово преставуваат економски сектори кои имаат континуирана побарувачка на пазарот на трудот што преставува можност за ранливите категории на граѓани да се вработат. Имајќи во предвид дека нема адекватна работна сила согласно побарувачката, обуките на работно место и субвенционираното вработување преку субвенции на плати преставува адекватна можност за нив.

Голем проблем за активација на ранливите категории на граѓани на пазарот на труд е тоа што тие се навикнуваат да живеат со социјалната помош која ја добиваат од државата. Поголемиот дел од нив имаат заостанати долгови за кои постои опасност од присилно извршување, па доколку воспостават работен однос дел од платата ќе им оди за наплата на долговите. Затоа се определуваат за работа “на црно” и помош од државата. Можностите за понатамошна економска интеграција вклучуваат: идентификување на предизвици со кои што се соочуваат на пазарот на трудот, кариерно насочување, јакнење на квалификации и вештините поврзани со вработувањето, субвенционирано вработување и обуки во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатие) или општествено одговорни претпријатија, и/или самовработување.

² <https://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nsp>

³ Стратешки план за стратешкиот период 2021 – 2024 година

Методологија за изработка на локален економскиот план за ранливи категории на граѓани и реинтеграција на повратниците и членовите на нивните семејства во општина Тетово

Економскиот план за ранливи категории на граѓани и реинтеграција на повратници и членовите на нивните семејства во општеството во општина Тетово е подготвена со систематско собирање, организирање и синтетизирање на достапните информации.

Истражувањето беше насочено кон разбирање за контекстот во земјата на национално и локално ниво, како и приоритетите и трендовите на економската интеграција на повратниците и членовите на нивните семејства. Исто така, подеднакво важно, се идентификуваа јазовите со кои се соочуваат повратниците и членовите на нивните семејства и кои треба да се решат за време на понатамошната економска интеграција.

Активностите вклучуваат анализирање на постојната литература, анализа на секундарни податоци и креирање референтна листа, така што сите документи се организирани и лесно достапни.

Анализата на постојната литература релевантна за економска интеграција вклучуваше разгледување на постојната регулатива, стратешките документи, акциските и оперативните плановите, извештаите за имплементација, новинарски текстови и сл. Исто така, се разгледуваше научна литература од практиките во другите држави и локални заедници кои се соочуваат со овој проблем.

По прегледот на постојната литература се започна со анализа на јавно достапните податоци, како што се демографските податоци, економските податоци, социјалните податоци, образовните податоци, како и податоците од пазарот на трудот. Податоците се користеа со цел да се согледа состојбата и да се предложат политики/мерки за економска интеграција, изработени врз основа на достапните податоци.

При изработката на Економскиот план за реинтеграција на локално ниво се користеа сознанијата од драфт-Истражувањето за потребите на пазарот на трудот за повратниците и нивните семејства, кое се спроведуваше во преодот пред подготовка на економските планови.

Основни податоци за општина Тетово

Општина Тетово се наоѓа во северозападниот дел на Република Македонија, во Долната Полошка Котлина и претставува мултиетничка средина, каде што најголем дел од населението е од албанска национална припадност.

Според податоците од Државниот завод за статистика од 2019 година, бројот на жители во општина Тетово изнесува 92.946 жители. Присутна е тенденција на отселување, пред се на младите луѓе, кои како образована работна сила заминуваат надвор од градот и од државата во други европски држави и во светот.

Економијата на Општина Тетово има значајно место во економијата на Република Македонија. Според податоците од Државниот завод за статистика, стапката на раст на бруто домашниот производ во 2017 година изнесувала 1.1% и била најниска во последните пет години. Во 2018 година се бележи раст на бруто домашниот производ од 2.9%, додека во 2019 година стапката на раст изнесува 3.2%. Поради кризата која ја предизвикува пандемијата на КОВИД- 19, во 2020 година се бележи пад од -12.7%.

Во однос на економска состојба во општина Тетово, евидентно е дека двигател на економскиот развој на општината се микро и малите бизниси, кои сочинуваат дури 98,7% од вкупниот број на активни субјекти во општина Тетово. Меѓутоа, во изминатиот период забележлива е тенденција на затворање на активните микро и мали субјекти, постојано реструктурирање на деловните субјекти и отворање на нови субјекти. Ваквата состојба негативно влијае врз стабилноста на вработувањето и предизвикува неизвесност на пазарот на работна сила.

Носители на економскиот развој на Општина Тетово се прехранбената индустрија, трговијата на големо и мало, индустријата за градежништво и текстилната индустрија. Покрај овие индустрии, развој на Општина Тетово овозможуваат и трговијата, угостителството и занаетчиските услуги.

Деловните субјекти се најактивни во дејностите трговија на големо и мало, сервис на моторни возила, преработувачка индустрија и угостителство.

Како ограничувачки фактори на бизнис можностите на деловните субјекти се истакнуваат пристапот до финансиски средства, недостатокот на доверба во бизнис релациите, недоволна работна етика на работна сила и несоодветно едуцирана сила.

Во однос на образованието, Општина Тетово се карактеризира со високо развиена образовна мрежа. Во општината делуваат 22 редовни основни училишта и 7 средни училишта. Средните училишта се од разни профили: две гимназии, медицина, економија,

земјоделство, текстил и музика. Во Тетово дејствуваат два универзитети: Универзитет во Тетово и Универзитет на Југоисточна Европа.

Во рамките на општината преземени се активности со кои се извршило одредено прилагодување на понудата на образована и квалификувана работна сила со потребите на деловните субјекти, кои треба континуирано да се реализираат, за да се зголеми вработеноста на локално ниво.

Согласно Стратегијата за локален економски развој, бизнис секторот не е подготвен да воспоставува финансиски партнерства со цел школување на кадри, ниту да прима ученици како практиканти, кој податок укажува дека соработката меѓу деловниот сектор и образовните институции не е доволно развиена.⁴

Високата невработеност е голем проблем, но и предизвик за општината. Според податоците со кои располага Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија, бројот на невработени лица во Општина Тетово заклучно со 31 јануари 2021 година изнесува 15.603 лица, така што општина Тетово е на второ место според бројот на невработени лица по Град Скопје. Бројот на активни баратели на работа по возрастни групи се зголемува со зголемување на возраста (кај возрастната 55-59 години е 2.135), што укажува дека голем дел невработените лица во Центарот за вработување се пријавуваат како активни баратели на работа за да обезбедување на социјалната поддршка, обезбедена преку гарантирана минимална помош.

Министерството за труд и социјална политика креира активни мерки и програми за намалување на невработеноста, со кои мерки се предвидени олеснувања, поддршка и поттикнување на невработените лица со фокус на млади, жени и маргинализирани лица, како и мерки за поддршка на претпријатијата. Во рамки на овие мерки се нудат финансиски донации, финансиски олеснувања, обуки и сл. Истите се имплементираат преку Центарот за вработување Тетово. Една од позначајните мерки е гаранцијата за млади, преку која се олеснува транзитот на младите лица од образование до вработување, преку поддршка во наоѓањето работа во првите шест месеци по завршување на образованието. Планот за спроведување на Гаранцијата за млади содржи мерки за зајакнување на системот на средно стручно образование, мерки за идентификување на младите лица кои ниту се вработени, ниту се во процес на едукација или обука и мерки за интегрирање на младите. Целта на мерката Гаранција за млади е околу 30% од младите лица кои прв пат се пријавуваат како активни баратели на работа, да добијат понуди за вработување, обука или практиканството.

Локално економскиот социјален совет кој функционира во рамки на општината, преку донесување на локалните акциски планови за вработување се залага за промоција и

⁴ Драфт - Стратетешки план на општина Тетово 2021-2024 , октомври 2020 година

развој на квалитетен и конкурентен пазар на Тетовскиот регион, промоција и развој на образование и обуки според потребите на пазарот на трудот (формално и неформално) и создавање на поволна средина за микро, мали и средни претпријатија. Советот исто така, активно учествувал во усогласувањето на програмата на средните стручни училишта со побарувачката на работна сила. По иницијатива на Советот биле организирани и курсеви за фризерски, шнајдери, заварувачи и други струки. Курсеви посетиле околу 200 лица, а голем дел од нив биле вработени во Тетово, но и во земјите од Блискиот исток, каде струката заварувачи била особено барана.

Локалниот економски социјален совет со цел да им помогне на жените да се вклучат на пазарот на труд и да се вработат, обезбедува помош и поддршка од донатори за отворање на 10 центри за ран детски развој. Функционирањето на центрите за ран детски развој преку згрижување на децата, и дава можност на жената да се вклучи на пазарот на трудот и да најде работа.

Соработката помеѓу локалната заедница и бизнис секторот е воспоставена преку активности за промоција на претпријатијата, за што е воведена награда за општествено одговорни претпријатија. Преку јакнење на свеста за релевантноста на општествената одговорност на претпријатијата се отвораат можности за вработување на ранливите категории на пазарот на трудот, вклучувајќи ги и повратниците и членовите на нивните семејства.

Ресоцијализацијата, рехабилитацијата и реинтеграција на повратниците и на членовите на нивните семејства

Процесот на реализацијата на ресоцијализацијата, рехабилитацијата и реинтеграција на личноста на повратниците и на членовите на нивните семејства се заснова на почитување на следните принципи: познавање на секое лице; непрекинато ангажирање на лицето; почитување и доверба; активно и доброволно вклучување на лицето во сопствениот третман; развивање на позитивни карактерни особини и способности за брзо и успешно враќање во општеството; систематичност, постапност и единство во спроведувањето на третманот.

Реинтеграција како концепт подразбира збир на систематски активности што се спроведуваат за повторно вклучување во општеството на поединецот, кој поради некоја причина е маргинализиран од него. За таа цел, се развиваат специфични програми кои вклучуваат терапевтска и психолошка поддршка, обезбедување на образование, стручно оспособување, вработување, спорт и физички вежби, пристап до културни активности, здравје и грижа и унапредување на социјалните односи. Таквите програми се реализираат преку социјално менторство, кое има за цел менување на перцепциите за потребите на повратниците.

При третманот на овие лица посебно внимание се посветува на: образованието и стручното оспособување, здравствена превенција и здравствено образование, создавање работни навики, развивање на чувството на одговорност кон и себе, другите личности и општествените барања, организирање на слободното време во форма на спортско-рекреативни активности и креативни активности, контакти со семејството или законските старатели, позитивни социјални контакти со надворешниот свет.

Потреба, цел и корисници од реинтеграција

Во согласност со потребите и предизвиците пред кои е исправено нашето општество, по доаѓањето на повратниците, евидентна е потребата од холистички пристап во однос на нивната интеграција во општеството. Само заеднички пристап, систематско дејствување и волја за соработка на сите повикани општествени субјекти, може да ги даде посакуваните резултати. Систематското дејствување нужно наметнува потреба од подготовка на План и Програма за интеграција на повратниците и членовите на нивните семејства, кои детално временски и редоследно ќе ги предвидат активностите кои треба да бидат преземени за успешно да се реализира планираниот процес.

За да се пристапи кон економска реинтеграција, потребно е да бидат реализирани одредени компоненти од планот за реинтеграција, како важни предуслови за да може лицето да се стекне со образование и да конкурира на пазарот на работна сила, односно :

- Обезбедување на објект за подолготрајно сместување за лицата кои немаат живеалиште/престојувалиште
- Помош и поддршка за издавање на лични документи (вклучително и медицинска документација)
- Активирање на системот на здравствена заштита, давање на здравствена заштита и здравствен надзор преку здравствени и дијагностички прегледи.
- Обезбедување на бесплатна правна помош, информирање за правата и обврските на лицата.
- Креирање на лични профили и проценка на ризик, психолошко советување од страна на обучени психолози, кои ќе можат да остварат комуникација со лицата. Изработка на индивидуални планови за реинтеграција на повратниците

Во рамките на овој Проект планирани се мерки и активности со кои успешно ќе се менаџира процесот на интеграција, а овој документ ќе даде посебен осврт на мерките и активностите кои треба да се реализираат во поглед на економската интеграција, односно активно вклучување на целните групи на пазарот на трудот. Во рамките на документот ќе бидат опфатени и образовните квалификации и вештини кои треба да ги стекнат повратниците и членовите на нивните семејства, како важен предуслов за да најдат вработување, но и за успешна интеграција.

Економска реинтеграција – Стратешка цел и мерки

Стратешка цел на планот за економска реинтеграција е обезбедување на можности за пристојно вработување и приходи на ранливите категории на граѓани, како и повратници и членовите на нивните семејства.

Во Тетово се имплементираат мерки и програми кои ја помагаат активацијата на ранливите групи на пазарот на трудот пред се преку Центарот за вработување Тетово. Тие можат да ги искористат тековите на побарувачка на работна сила и со адекватен професионален развој да се вработат.

Главни актери во економската интеграцијата на повратниците и нивните семејства на локално ниво се: Општина Тетово, Центарот за вработување-Тетово, локалните општествено одговорните претпријатија, локалните граѓански организации со социјална мисија (социјалните претпријатија), локалните понудувачите на сертификирани обуки на возрасни, Центар за социјална работа-Тетово и средните стручни училишта на локално ниво.

Економскиот план за интеграција ги предвидува следниве мерки:

Идентификување на бариерите со кои се соочуваат повратниците и членовите на нивните семејства на пазарот на трудот

Една од првите активности при економска интеграција треба да биде активација на пазарот на трудот. Голем број од повратниците и членовите на нивните семејства немаат доволно информации за можностите за професионален развој и вработување во локалната економија на општина Тетово. Истото преставува една од побитните бариери за нивна економска интеграција. За нивно полесно вработување треба да се идентификуваат јазовите помеѓу нивните квалификации и вештини и квалификациите и вештините што се побарувани на пазарот на трудот од страна на локалните претпријатија на територија на општина Тетово. Идентификацијата на бариерите на пазарот на трудот треба да ги направи кариерниот советник.

Во насока на нивно пристојно вработување, постојат повеќе бариери со кои се соочуваат како што се: немање адекватно образование, немање работно искуство, грижа за членовите во фамилијата, лоша финансиска состојба, неформална работа, лимитиран пристап до образование, лимитирана здравствена и социјална поддршка, немање доволно информации за можностите, стигматизација, недостаток на можности за егзистенција, обесхрабреност и друго.

Кариерно насочување

Кариерното насочување⁵ е услуга која е тесно поврзана со индивидуалните планови за развој, која треба да им помогне на ранливите категории на пазарот на трудот да управуваат со нивните кариери, да го направат правилниот избор во образованието, обуките и пред се во изборот на соодветното занимање. Истото ќе им помогне да ги поврзат нивните амбиции, интереси, квалификации, вештини и таленти со можностите на пазарот на трудот. Кариерното насочување вклучува повеќе меѓусебно поврзани активности:

- Насочување во образование и информации за кариерата,
- Индивидуално и групно советување,
- Проценка на вештини и психометриска проценка,
- Асистенција при барање на работа и посредување при ангажирање кај работодавачите,
- Насочување за развој на вештини потребни за барање работа и самовработување.

Ефективното кариерно насочување им помага на поединците да го достигнат својот потенцијал, економски да зајакнат и полесно да се интегрираат во општеството⁶. Кариерното насочување не треба да престане со вработувањето на лицата, имајќи во предвид дека истите може повторно да бидат невработени⁷.

Кариерните советници треба да бидат лица со репутација и доверба во локалната заедница (општина Тетово) треба да ги охрабрат повратниците и членовите на нивните семејства да се активираат на пазарот на трудот и да се вработат.

Јакнење на квалификации и вештините поврзани со вработувањето

Една од бариерите за економски развој на претпријатијата во општина Тетово е неадекватната работна сила. Обуките преставуваат единствен начин на надминување на оваа препрека. Обуките имаат за цел да ги подобрат вештините и квалификациите на повратниците и членовите на нивните семејства за нивна поуспешна интеграција на пазарот на труд. Кај лицата кои имаат неадекватни вештини за пазарот на трудот, обуките играат клучна улога во обезбедувањето подобра долгорочна вработливост⁸.

⁵Во некои земји термини како што се „советување за кариера“, „развој на кариера“, „кариерни информации, совети и насоки“, „професионално советување“ или „стручно насочување“ се однесува на опсегот на активности што овде е вклучен во рамките на поимот кариерно насочување.

⁶ Investing in career guidance, revised edition 2021 – CEDEFOP.

⁷ Една година по вработувањето претставува пристоен период за пратење на лицето во неговата кариера.

⁸Vocational Education and Training (VET) and Adult Learning, OECD 2022.

Обуките за задоволување на побаруваните занимања на пазарот на труд кај верификувани спроведувачи на обука (стручни обуки)⁹, се однесуваат на занимања кои ќе произлезат дека се побарувани од страна на работодавачите. Истите ги спроведуваат верификувани спроведувачи на обуки (средни стручни училишта, приватни претпријатија, стопански комори, занаетчиски комори и др.). Во регионот на општина Тетово има провајдери за 29 верификувани обуки, кои нудат квалификации од различни области. Видовите на обуки на локално ниво во кои може да учествуваат овие лица и да се здобијат потребните квалификации, може да видат на веб страната на Центарот за образование на возрасни на следниов линк [Листа на програми – TIS \(cov.gov.mk\)](http://cov.gov.mk).

Имајќи во предвид дека постои дефицит на територијата на општина Тетово од градежни работници, земјоделски работници и работници во туризмот и угостителството потребно е да се спроведат обуки/курсеви и значајно да се зголеми вработливоста на пазарот на трудот.

Покрај обуките за задоволување на побаруваните занимања на пазарот на труд кај верификувани спроведувачи на обука, има и други повеќе видови на обуки, како што се : обука на работно место за познат работодавач, on-line обуки, обуки за развој на дигитални вештини, практиканство, обуки за странски јазици и др. Истите преставуваат добра можност за вработување, пред се на лицата кои имаат вештини кои се барани од страна на работодавачите. Учесството на повратниците и членовите на нивните семејства во овие обуки во рамките на општина Тетово, зависи пред се од идентификуваните бариери на пазарот на трудот со кои се соочуваат на индивидуално ниво, како и од интересот на работодавачите.

Обуките на работно место може да преставува добра можност имајќи во предвид дека работодавачите од општина Тетово се заинтересирани да учествуваат во ваков вид на мерки. Овие обуките се спроведуваат од страна на Агенцијата за вработување, преку Центарот за вработување Тетово. Со овие обуки не се добива диплома за квалификации но оценката на влијанието врз вработливоста на овој вид обуки покажува голема успешност во стапката на вработливост на локално ниво.

Моментално на територија на општина Тетово постојат две верификувани обуки за вештини, кои може да се видат веб страната на Центарот за образование или на следниов линк [Листа на програми – TIS \(cov.gov.mk\)](http://cov.gov.mk)

⁹ Истите се дел од Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот.

Субвенционирано вработување во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатие) или општествено одговорни претпријатија

Еден чекор на патот кон интеграција на пазарот на трудот може да биде субвенционирано вработување или некој друг вид поддршка што ја подржува социјалната економија (пр. граѓански организации со социјална мисија или/и социјални претпријатија¹⁰). За да биде ефективна интеграцијата преку социјалното претпријатие, со субвенционираното вработување треба да се обезбедат и обука и менторство, со цел долгорочна интеграција на примарниот пазар на трудот. Субвенционираното вработување преставува активна мерка во Оперативниот план за активни мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот, кој го имплементира Агенцијата за вработување, преку Центарот за вработување Тетово.

Оваа мерка преставува една од најатрактивните мерки за вработување кај работодавачите од општина Тетово. Исто така нејзина цел е да им помогне на лицата кои се најоддалечени од пристојно вработување.

Општина Тетово има искуство во имплементација на награда за општествено одговорни претпријатија, кои може да се јават како потенцијални работодавачи и на овие лица. Соработката на општина Тетово со стопанските комори (пред се Стопанска комора на Северно-Западна Македонија), може да биде особено релевантна во однос на во мапирање на општествено одговорни претпријатија.

Соработката со граѓанскиот сектор и мапирањето на граѓанските организации може да биде првиот чекор во воспоставување на инфраструктура за активација и вработување. Листата на граѓански организации на ниво на општина Тетово може да се најде преку веб страната на Централниот регистар на следниот линк [Систем за централизирано најавување на корисници - Централен Регистар на Република Северна Македонија \(crm.com.mk\)](http://crm.com.mk).

Самовработување

Главната цел на мерката е да се поддржат невработените лица во основање сопствена фирма, формализирање на веќе постоечка (неформална) дејност, преку грантови за опрема и материјали. Непосредна цел е создавање на правни субјекти (микро бизниси) со отворање на нови работни места, преку поттикнување на побарувачката на пазарот на трудот со самовработување. Учесниците во мерката поминуваат 30 часовна обука за претприемништво и подготвуваат бизнис идеја. Најдобрите кандидати добиваат дополнителна советодавна помош за изработка на бизнис план.. По завршување на бизнис планот се врши рангирање од страна на стручна комисија, а најдобрите кандидати

¹⁰ Во тек се подготвителни активности за дефинирање на социјалното претпријатие во Македонија.

добиваат неповратни средства за набавка на опрема и/или материјали за започнување на бизнисот.

Мерката за самовработување може да претставува добра можност за пристап до капитал, во случај лицето да има вештини за микро бизнис (пр. Занаетчија). Финансиската поддршка во материјали и опрема изнесува околу 5.000 евра. Обуките за претприемништво и советувањето кои помагаат во изработката на бизнис планот, се од голема важност за успешноста и одржливоста на бизнисите.

Учеството во оваа мерка налага претпазливост, пред се имајќи ги предвид обврските кои ги преземаат лицата кои ќе добијат грант, од причина што вообичаено малите бизниси се ранливи.

Оваа мерка е дел од Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот, кој го имплементира Агенцијата за вработување во соработка со Агенцијата за развој на претприемништвото. Огласот за учество во мерката се објавува еднаш до два пати годишно.

Препораки

1. Работодавачите на територијата на општина Тетово се соочуваат со неадекватна и недостиг на работна сила. Најчестите сектори каде што има побарувачка на работна сила за која не може да се најдат работници со потребните знаења и вештини се градежништвото, земјоделието, хотелиерството и угостителството, и производството. Обуките на работно место на ранливите категории на граѓани може значајно да ја зголеми нивната вработливост.
2. Активацијата на пазарот на трудот треба да ја направат кариерните советници. Кариерните советници треба да изградат доверба со лицата со кои работат, особено повратниците и членовите на нивните семејства. Кариерните советници на локално ниво може да бидат професионалци во своето занимање, но пред се мора да бидат лица кои можат да ја добијат довербата кај повратниците и членовите на нивните семејства. Една од активностите во процесот на економската интеграција треба да биде мапирањето можните кариерните советници од локалната заедница(општина Тетово).
3. Стратешката цел за нивно вработување и обезбедување на приходи ќе се оствари преку холистички пристап во услуги и мерки за активација на пазарот на трудот, како што се: идентификување на бариерите на пазарот на трудот, советување и овозможување на информации за кариера, насочување кон формално и неформално образование, обуки во училища и/или на работно место, развој на вештини потребни за барање работа, асистенција при барање на работа, субвенционирано вработување и самовработување. Дел од потребните мерки се имплементираат преку Центарот за вработување Тетово.
4. Обуки играат клучна улога во обезбедувањето подобра долгорочна вработливост кај лицата кои немаат адекватни вештини на пазарот на трудот. Нивната комбинација со субвенционирани вработувања или самовработувања може да доведе до пристојно вработување на повратниците и членовите на нивните семејства. Овие мерки се атрактивни за работодавачите од општина Тетово и преставуваат силна можност за економска интеграција на повратниците и членовите на нивните семејства.
5. За имплементација на мерките потребно е воспоставување на ефективна соработка меѓу Општина Тетово, граѓанските организации со социјална мисија, локалните општествено одговорни претпријатија, Центарот за вработување Тетово, Центарот за социјална работа Тетово, локалните средни стручни училишта и провајдерите за образование на возрасни.